

Wpłynęło dnia 19.08.2022r.

L.dz. 61/2022

Podpis Szwajde

dr hab. Adam Hibszer

Sosnowiec, 14.08.2022

Wydział Nauk Przyrodniczych

Uniwersytet Śląski w Katowicach

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Moniki Michałek

na temat:

Społeczne uwarunkowania planowania ochrony przyrody na morzu,

przygotowanej pod kierunkiem prof. dr hab. Marka Dutkowskiego w Instytucie Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej na Wydziale Nauk Społecznych Uniwersytetu Gdańskiego

Podstawa prawna opracowania recenzji

Podstawą opracowania recenzji jest Uchwała nr 15/RDNG/2022 Rady Dyscypliny Geografia Społeczno-Ekonomiczna i Gospodarka Przestrzenna na Uniwersytecie Gdańskim, podjęta na posiedzeniu w dniu 18 maja 2022 r.

Formalna i merytoryczna ocena pracy

Przedstawiona do oceny rozprawa doktorska jest dziełem pokaźnym, oryginalnym i ambitnym, którego przygotowanie wymagało dużego nakładu pracy. Obejmuje ona 208 stron wydruku komputerowego wzbogaconego 29 tabelami, 11 rycinami, 20 stronami bibliografii składającej się z 270 pozycji cytowanej literatury (w tym wiele prac obcojęzycznych – głównie w języku angielskim), 28 pozycji źródeł internetowych (dwie strony) i 47 pozycji aktów prawnych (3 strony), spis tabel i rysunków (2 strony) oraz streszczenia w języku polskim i angielskim (każde po dwie strony). Ponadto jako odrębne załączniki dołączono: tabelę z zestawieniem informacji o obszarach objętych ochroną prawną w polskich obszarach morskich – stan na październik 2021 r. (10 stron) i dwa kwestionariusze ankiet (15 stron).

W opracowaniu zostało wyróżnionych 9 rozdziałów, możliwych do pogrupowania w trzy zasadnicze części, z których pierwszą – obejmującą rozdziały 1-6 – określić można jako teoretyczno-metodologiczną, drugą – z rozdziałami 7-8 – badawczą (lub empiryczno-

poznawczą) oraz trzecią – obejmującą rozdział 9. – syntezą. Części te nie są specjalnie wydzielone w dysertacji, a sama Autorka we *Wprowadzeniu* pisze o dwóch częściach pracy: teoretycznej i poznawczej.

We *Wprowadzeniu*, prócz zwyczajowego usytuowania pracy w nauce – w tym przypadku – słusznie na pograniczu nauk społecznych, ochrony przyrody oraz prawa ochrony środowiska, Autorka zamieściła następujące uzasadnienia podjęcia badań:

- 1/ potrzeba usystematyzowania wiedzy dotyczącej partycypacji społecznej w planowaniu ochrony przyrody w polskich obszarach morskich i jej oceny;
- 2/ potrzeba analizy konfliktów społecznych na wybranych morskich obszarach cennych przyrodniczo objętych ochroną prawną, opracowanie ich typologii i predykcja ich dalszego przebiegu;
- 3/ lepsze zrozumienie istoty konfliktów społecznych dotyczących morskich obszarów cennych przyrodniczo, objętych ochroną prawną;
- 4/ doskonalenie istniejących metod badań konfliktów społecznych na tle wykorzystania zasobów i walorów oraz ochrony przyrody.

Całość dopełnia stwierdzenie, z którym nie sposób się nie zgodzić, iż dysertacja wpisuje się w nurt nielicznych badań nad udziałem społeczeństwa w procesie zarządzania obszarami chronionymi zlokalizowanymi na morzu i ujawniającymi się w tym procesie konfliktami.

W rozdziale 1. zatytułowanym *Cel i zakres pracy* zamieszczone są cele i szczegółowe pytania badawcze. Autorka wyznaczyła w sumie pięć celów: dwa cele poznawcze, cel metodyczny oraz dwa cele praktyczne. Do celów poznawczych i praktycznych sformułowała szczegółowe pytania badawcze: 9 pytań do pierwszego celu badawczego (Wzbogacenie wiedzy poprzez charakterystykę, analizę i ocenę partycypacji społecznej w procesie planowania ochrony wybranych morskich obszarów cennych przyrodniczo); 5 pytań do drugiego celu poznawczego (Identyfikacja, charakterystyka oraz opracowanie typologii konfliktów społecznych dotyczących wybranych morskich obszarów cennych przyrodniczo, objętych ochroną prawną); oraz 3 pytania badawcze do dwóch celów praktycznych (1/ Opracowanie skutecznych zasad uczestnictwa społecznego w ochronie przyrody na morzu. 2/ Wskazanie możliwych sposobów minimalizacji konfliktów). Z treści rozdziału dowiadujemy się także, że przedmiotem pracy są uwarunkowania społeczne w procesie planowania ochrony przyrody na morzu na przykładzie wybranych obszarów Natura 2000 w rejonie Zatoki Puckiej i Ławicy Słupskiej oraz Nadmorskiego Parku Krajobrazowego.

W kolejnych rozdziałach części teoretyczno-metodologicznej znajdują się: rys historyczny i podstawy formalno-prawne funkcjonowania morskich obszarów chronionych

(rozdział 2.), charakterystyka obszarów badań i analiz (rozdział 3.), przegląd literatury dotyczącej konsultacji społecznych i konfliktów ekologicznych wraz z podstawowymi ustaleniami terminologicznymi (rozdziały 4. i 5.), oraz opis materiału badawczego, metod badań, a także klasyfikacja interesariuszy i charakterystyka konfliktów (rozdział 6.).

Część II. pracy – empiryczno-poznawcza, najobszerniejsza, obejmuje kolejne dwa rozdziały (7. i 8.). Rozdział 7. pt. *Wyniki* zawiera wyniki badań – studia trzech przypadków: 1/ Zatoka Pucka, 2/ Ławica Łebska, 3/ Nadmorski Park Krajobrazowy, opracowane według jednolitego wzorca tj. 1/ Charakterystyka spotkań konsultacyjnych oraz interesariuszy, 2/ Identyfikacja konfliktów, 3/ Wyniki badań (ankietowych). Kończy go podsumowanie wyników, omówione w kontekście obu celów poznawczych i celu metodycznego. Także rozdział 8. pt. *Dyskusja* ma konstrukcję trójdzielną – odnoszącą się do każdego z trzech celów pracy – i jest ważnym rozwinięciem części wynikowej.

Syntetyzująca, III część rozprawy doktorskiej zawiera wnioski sformułowane w kontekście każdego z pięciu celów pracy.

Przedstawiony układ rozprawy doktorskiej oceniam jako logiczny, przejrzysty i zasadny z punktu widzenia omawianej problematyki.

Podjęcie badań naukowych dotyczących społecznych uwarunkowań planowania ochrony przyrody na morzu uważam za bardzo ważne i aktualne z merytorycznego i praktycznego punktu widzenia. W kontekście informacji, iż jednym z najistotniejszych instrumentów służących zarządzaniu obszarami objętymi ochroną są tzw. plany ochrony, które są dokumentami o randze prawa powszechnego lub lokalnego, a przy ich opracowaniu istotny jest udział społeczeństwa, wielki niepokój budzi fakt, iż dla żadnego z polskich morskich obszarów chronionych nie implementowano do porządku prawnego planu ochrony, pomimo prac planistycznych z włączeniem procesu partycypacji społecznej. To jeden z wielu ważnych faktów uświadomionych dzięki badaniom podjętym przez Autorkę. Jak też ten, że skuteczne zarządzanie obszarami chronionymi wymaga współdziałania wielu podmiotów, dobrej komunikacji, odpowiedniego zrozumienia motywów i celów ochrony, które często są rozbieżne z celami rozwojowymi; a przy ich braku ujawnia się szereg konfliktów. Problematyka konfliktów wywoływanych działalnością człowieka w środowisku przyrodniczym, w tym związanych z funkcjonowaniem obszarów chronionych, jest poruszana w literaturze od kilkadziesiąt lat, ale liczba prac opartych na badaniach empirycznych dotyczących polskich obszarów morskich jest znikoma. Autorka swymi badaniami wypełnia więc brakującą niszę dotyczącą tej tematyki.

Z uwagi na to, iż rozprawa doktorska osadzona jest w nurcie badań geograficznych, zasługuje na uwagę i uznanie. Można rzec, iż jest to oryginalne opracowanie naukowe o wymiernym ładunku naukowo-poznawczym.

Przystępując do szczegółowego omówienia opracowania pani Moniki Michałek należy stwierdzić, iż interesujące są wyniki badań świadczące o szerokim i zróżnicowanym udziale interesariuszy w konsultacjach społecznych dotyczących planów ochrony wybranych obszarów morskich. Fakt, iż przedstawiciele administracji samorządowej oraz osoby fizyczne – mieszkańcy okazali się najbardziej aktywni w procesie konsultacji planów, może świadczyć pozytywnie o zainteresowaniu sprawami lokalnymi, jak też o pewnym niepokoju wynikającym z konsekwencji wprowadzania w życie założeń planów ochrony, a w przypadku miejscowej ludności także dbałości o własne interesy. Nie sposób dyskutować z wynikami części badań. Należy stwierdzić, iż są one ze wszech miar interesujące i przydatne. Ważna jest konstatacja, aby zainteresowane strony – uczestnicy konsultacji, potrafili wyciągnąć z nich właściwe wnioski na przyszłość, m.in. uznali że konsultacje społeczne są niezbędne w rozstrzyganiu trudnych dylematów środowiskowych. W pełni należy zgodzić ze stwierdzeniem Autorki, że partycypacja społeczna jest odpowiednim, choć z pewnością nie jedynym mechanizmem angażowania obywateli w ochronę przyrody na morzu. A jej efektywność zależy od wielu czynników. W odpowiednich warunkach może ona stanowić dobre narzędzie do budowania poczucia odpowiedzialności i wpływu na przestrzeń, w tym na zasoby przyrody i jej ochronę.

Istotna z punktu widzenia podjętych celów pracy jest także sporządzona typologia konfliktów zidentyfikowanych w trakcie procesów konsultacji społecznych na wybranych morskich obszarach objętych prawną ochroną. Syntetyczne tabelaryczne zestawienie (s. 116-117) zebranych informacji o konfliktach, ich genezie, stronach, przedmiocie – istocie sporów oraz wydzielonych kategoriach, stanowi kompletną realizację zamierzenia sformułowanego w drugim celu poznawczym.

Na uwagę zasługują też wyniki związane z poszukiwaniem odpowiedzi dotyczących realizacji celu metodycznego – metod i technik badawczych, które można zastosować do badania konfliktów dotyczących obszarów morskich. Zastosowanie w tym celu metody obserwacji, analizy materiału ze spotkań konsultacyjnych oraz badań ankietowych wśród uczestników spotkań konsultacyjnych uznać należy za w pełni uzasadnione i poprawne.

Wykorzystane w badaniach dwa kwestionariusze ankiet spełniają wymagania poprawności merytorycznej. Zgromadzone materiały źródłowe oceniam jako wiarygodne i w wystarczającym stopniu umożliwiające realizację celów merytorycznych rozprawy.

Problemem natury merytorycznej prac naukowych jest kwestia reprezentatywności badań ankietowych oraz zakres wypracowanych uogólnień. Pod tym względem Doktorantka starała się ten problem rozwiązać w sposób racjonalny i naukowo uzasadniony. Podzielim jej punkt widzenia i pozytywnie oceniam podjęty w tym zakresie wysiłek.

Za najciekawszy i twórczy fragment opracowania uważam rozdział 8. pt. *Dyskusja*. Ma on konstrukcję odnoszącą się do każdego z trzech celów pracy, jest ważnym rozwinięciem części wynikowej i stanowi główne osiągnięcie naukowe Autorki, za które uważam poszerzenie wiedzy dotyczącej partycypacji społecznej w planowaniu ochrony przyrody w polskich obszarach morskich oraz opracowanie typologii konfliktów społecznych dotyczących wybranych morskich obszarów cennych przyrodniczo, objętych ochroną prawną.

Równie wartościowe są treści przedstawione w ostatniej części pracy pt. *Wnioski*. Zostały one sporządzone w odniesieniu do każdego z pięciu celów pracy. Dla obu celów poznawczych, celu metodycznego oraz jednego celu praktycznego – mają postać opisową, zaś dla drugiego celu praktycznego dotyczącego możliwych sposobów minimalizacji konfliktów – zostały przygotowane w formie tabelarycznej. To zróżnicowanie formy zapisu nie stoi na przeszkodzie czytelności sformułowanych wniosków. Są one jasne, konkretne i co najważniejsze odnoszące się do meritum podjętych badań.

Generalne uwagi o ocenianej pracy (tzw. mocne strony):

- Tytuł rozprawy jest zgodny z jej treścią;
- Konstrukcja opracowania jest poprawna;
- Określenie przedmiotu badań, objaśnienie stosowanych pojęć i metodologii są jasne i trafne;
- Cele sformułowane przez Doktorantkę zostały zrealizowane;
- Autorka pracy wykazała się uporządkowaną wiedzą teoretyczną;
- Badania stanowią oryginalne rozwiązanie problemu naukowego. Problem podjęty w rozprawie, jak i jego opracowanie oraz przeprowadzone analizy są innowacyjne.
- Doktorantka wykazała się umiejętnością samodzielnego prowadzenia pracy naukowej;
- Całość opracowania cechuje poprawność językowa i poprawność w wyciąganiu wniosków.

Obowiązki recenzenta nakazują ukazanie nie tylko walorów, ale także uchybień ocenianej pracy (tzw. słabych stron). Na szczęście jest ich niewiele, ale można do nich zaliczyć:

- brak badań ankietowych wśród interesariuszy dla studium przypadku Zatoka Pucka;
- brak skali/ podziałki liniowej na mapach (Rys. 2 i Rys. 3) (s. 22 i 23);
- brak uzasadnienia do posługiwania się wielkimi literami w pisowni niektórych terminów, takich jak: interesariusze (np. s. 8, s. 30), respondenci (s. 8), strony (s. 6), projekty (s. 40).

Dodać należy, że Autorka nie jest konsekwentna w ich stosowaniu, pisząc także te terminy z małej litery;

- alfabetyczny spis literatury rozpoczyna praca na literę „p” pt. *Przekształcamy nasz świat....*, a na s. 174 wśród prac na literę „r” jest „Aktywność Polaków 2020. Komunikat z badań...” (praca ta w spisie literatury pojawia się dwukrotnie);

- w spisie literatury są też liczne potknięcia w pisowni kolejności niektórych prac np. na s. 163: Bendixen M. i in. 2021, a po nim Beierle T.C. 2002, na s. 171: Matthew B., Ross L., 2010, a po nim dopiero Macek I., 2002, zaś na s. 173 powinno być Piwowarczyk J. 2021, potem Piwowarczyk J., Matczak M., Rakowski M., Zaucha J. 2019, Piwowarczyk J., Wróbel B., 2016, a jest dokładnie na odwrót; taka sama sytuacja dotyczy prac, których autorami lub współautorami są M. Dutkowski (s. 165), M. Kistowski (s. 169), M. Michałek (s. 172), K. Pawłowska (s. 173) i in.;

- podobne potknięcia literowe są w spisie aktów prawnych (na s. 181), gdzie występuje zarówno „Rozporządzenie Ministra Środowiska...” (3 x pisane z wielkiej litery), jak też „Rozporządzenie Ministra środowiska...” (2 x pisane z małej);

Podsumowanie – wnioski końcowe

Autorka recenzowanej rozprawy doktorskiej prawidłowo określiła zakres i cele badań. Wykazała się nie tylko wystarczającą umiejętnością poprawnego zebrania materiałów źródłowych, ale również dużą w tym zakresie krytyczną ich oceną oraz dobrą, dla realizacji celów, znajomością metod analizy. Przedstawiła rzetelnie przeprowadzony przegląd literatury przedmiotu, oparty na przestudiowaniu licznych opracowań źródłowych. Osiągnęła znaczące merytorycznie wyniki badawcze. Pod względem formalnym praca jest przygotowana poprawnie. Biorąc to wszystko pod uwagę stwierdzam, że przedstawiona mi do oceny rozprawa doktorska spełnia wymogi ustawowe określone w artykule 13 ust.1 *Ustawy z dnia 14.03.2003 o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki*, i stanowi wystarczającą podstawę do ubiegania się przez jej Autorkę o tytuł doktora. Wnoszę o dopuszczenia mgr Moniki Michałek do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

